C/2024/6879

28.11.2024

Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru

Koncepcia európskej zelenej a sociálnej dohody založená na hospodárstve zameranom na dobré životné podmienky

(stanovisko z vlastnej iniciatívy)

(C/2024/6879)

Spravodajkyňa: **Maria NIKOLOPOULOU**

Poradkyňa	Agata MEYSNER (za spravodajkyňu) Tellervo KYLÄ-HARAKKA-RUONALA (za skupinu I)
Rozhodnutie plenárneho zhromaždenia	18. 1. 2024
Právny základ	článok 52 ods. 2 rokovacieho poriadku
Príslušná sekcia	sekcia pre poľnohospodárstvo, rozvoj vidieka a životné prostredie
Prijaté v sekcii	3. 9. 2024
Prijaté na plenárnom zasadnutí	19. 9. 2024
Plenárne zasadnutie č.	590
Výsledok hlasovania (za/proti/zdržalo sa)	166/8/5

1. Závery a odporúčania

1.1. EHSV je presvedčený o tom, že Európska zelená dohoda by mala zahŕňať širšiu spoločenskú perspektívu a mala by sa posilniť, aby podporovala hospodárstvo zamerané na dobré životné podmienky v prospech ľudí aj planéty. Takéto hospodárstvo je politickou orientáciou a prístupom k riadeniu, ktorého cieľom je, aby sa ľudia a ich dobré životné podmienky stali ústredným prvkom tvorby politík a rozhodovania.

1.2. Na to, aby EÚ splnila svoje ciele v oblasti klímy a biodiverzity, je nevyhnutné transponovať príslušné právne predpisy a zintenzívniť prijímanie a rozvoj existujúcich riešení vo všetkých členských štátoch a posilniť investície do výskumu, vývoja a inovácií s cieľom nájsť nové, dodatočné riešenia. EHSV sa domnieva, že Európska komisia a Európsky parlament nesmú znížiť úroveň ambícií ani brzdiť vykonávanie súčasných cieľov. Skôr je potrebné urýchlene vytvoriť podmienky pre priaznivé investičné prostredie, zabezpečiť dostupnosť cenovo prijateľnej energie z čistých zdrojov, ponúknuť nové technologické riešenia na dosiahnutie emisne neutrálneho hospodárstva a poskytovať dostatočnú technickú a finančnú podporu a záchranné siete pre členské štáty, podniky v dotknutých odvetviach, jednotlivcov a organizácie občianskej spoločnosti, ktoré budú musieť pravidlá uplatňovať.

1.3. Súčasné financovanie transformácie je nedostatočné, preto EHSV zdôrazňuje, že je potrebné, aby EÚ aj členské štáty poskytli viac verejných a súkromných investícií. Poukazuje aj na to, že je dôležité, aby sa národnými rozpočtami podporovala transformácia, a domnieva sa, že je potrebné vyvinúť väčšie úsilie o zvýšenie rozpočtov rôznymi mechanizmami, ktoré by mohli zahŕňať boj proti daňovým únikom, zlepšenie výberu daní, okamžité zastavenie terajších a zabránenie používaniu nových dotácií škodlivých pre životné prostredie, reformu existujúcich dotácií, zvyšovanie daní z fosílnych palív, podporovanie vyšších daní pre najbohatšie jedno percento obyvateľstva na svete a posilnenie udržateľnej hospodárskej činnosti, ktorá vytvára zdroje.

1.4. Ak sa má dosiahnuť hospodárstvo zamerané na dobré životné podmienky, musia sa zabezpečiť verejné rozpočty na investície do kľúčových oblastí politiky súvisiacich so zelenou a spravodlivou transformáciou, ako je vzdelávanie, sociálna ochrana a zdravotná starostlivosť, pričom sa uplatní prístup s vyváženosťou medzi vyššími verejnými investíciami a fiškálnou udržateľnosťou s cieľom predísť úsporným opatreniam.

1.5. Hospodárstvo je základnou hnacou silou udržateľnosti, a preto je potrebné prekročiť rámec hospodárstva založeného na raste HDP a presadzovať komplexný politický rámec podporujúci udržateľné hospodárstvo zamerané na dobré životné podmienky spoločnosti a dosiahnutie cieľov OSN v oblasti udržateľného rozvoja, Parížskej dohody a plánu pre biodiverzitu.

1.6. EHSV sa domnieva, že by sa mala zabezpečiť všeobecná dostupnosť cenovo prijateľného vzdelávania, zdravotnej starostlivosti, sociálneho zabezpečenia a bývania. Základné zdroje, ako sú udržateľne vyrábané potraviny, čistá voda a energia, by sa mali zaistiť takým spôsobom, aby každý človek mohol žiť udržateľným životným štýlom. Spoločnosť by sa mala zúčastniť na prebiehajúcom dialógu s cieľom vymedziť pojmy „dostupnosť“ a „nevyhnutnosť“ a zabezpečiť, aby zodpovedali meniacim sa potrebám obyvateľstva.

1.7. EHSV naliehavo vyzýva EÚ, členské štáty a podniky, aby investovali do odbornej prípravy, rekvalifikácie a zvyšovania úrovne zručností a žiada, aby sa na miestnej, regionálnej a národnej úrovni a na úrovni EÚ zabezpečilo vzdelávanie o demokracii a verejných inštitúciách.

1.8. EHSV sa domnieva, že v záujme zabezpečenia dobrých životných podmienok ľudí by sa malo posilniť zmysluplné a inkluzívne zapojenie občianskej spoločnosti, najmä so zreteľom na nedostatočne zastúpené skupiny, ako sú mladí ľudia, ženy, migranti a osoby so zdravotným postihnutím. To možno dosiahnuť zlepšením prístupu organizácií občianskej spoločnosti k financovaniu a podporou občianskej účasti zdola nahor. Sociálny dialóg zohráva kľúčovú úlohu aj pri zlepšovaní životných podmienok. EHSV zároveň vyzýva na podporu participatívnych mechanizmov, ako sú európske iniciatívy občanov, a domnieva sa, že miernejšie požiadavky a zmysluplná reakcia Európskej komisie povedú k zvýšeniu ich počtu.

1.9. EHSV sa domnieva, že spolu s ním by Európsky parlament, Rada EÚ a Európska komisia mali vypracovať medziinštitucionálne vyhlásenie, ktoré by poskytlo jasný rámec na zaručenie ochrany a presadzovania záujmov a práv budúcich generácií. Na tento účel by Európska komisia mala vymenovať komisára pre budúce generácie.

2. **Súvislosti**

2.1. Európskou zelenou dohodou sa spustila významná a potrebná transformácia, pokiaľ ide o opatrenia v oblasti klímy a ochrany životného prostredia, čo má vplyv na rôzne odvetvia vrátane energetiky, dopravy, priemyslu a poľnohospodárstva. Napriek tomu zhoršujúca sa klimatická kríza a kríza v oblasti biodiverzity, šírenie pandémií, eskalujúce vojny, klesajúca konkurencieschopnosť, rastúce životné náklady a prehlbujúca sa nerovnosť predstavujú ďalšie závažné výzvy, ktoré zvyšujú politické napätie a zjavne ohrozujú dosahovanie cieľov Európskej zelenej dohody. Tieto stupňujúce sa krízy odhaľujú krehkosť nášho systému, ale zároveň poukazujú aj na potrebu transformácie. Nie je možné pokračovať ako doteraz.

2.2. Stupňujúca sa trojitá planetárna kríza predstavuje najväčšiu hrozbu pre zmierňovanie chudoby a zabezpečenie dôstojnej práce, sociálnej spravodlivosti a vytvorenie dlhodobo priaznivého podnikateľského prostredia. Globálne otepľovanie, úbytok biodiverzity a znečistenie ohrozujú všetok život na našej planéte a prispievajú k rastúcim konfliktom a sociálnym nepokojom v Európe a na globálnom Juhu. V tejto súvislosti je čoraz naliehavejšie prehodnotiť náš vzťah k prírode a chrániť, prípadne obnoviť prírodné ekosystémy, od ktorých závisia ľudia a väčšina ich hospodárskych činností ([1]).

([1]) Stanovisko - Európsky hospodársky a sociálny výbor - Komplexná stratégia pre biodiverzitu na COP16: spojiť všetky sektory v záujme spoločného cieľa (Ú. v. EÚ C, C/2024/6880, 28.11.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/6880/oj).

2.3. Takéto hospodárstvo je politickou orientáciou a prístupom k riadeniu, ktorého cieľom je, aby sa ľudia a ich dobré životné podmienky stali ústredným prvkom tvorby politík a rozhodovania. V hospodárstve zameranom na dobré životné podmienky musí byť cieľom spoločnosti blaho každého jej člena, a to v súlade s ústavnými ustanoveniami. Dosiahnutie tohto cieľa sa musí zakladať na tom, že peniaze a kapitál sú dôležité nástroje výmeny a investovania, ale nesmú byť samotným účelom. Hospodársky model zameraný na spoločné blaho je založený na hodnotách všeobecne uznávaných ako univerzálne: ľudská dôstojnosť, solidarita, ekologická udržateľnosť, sociálna spravodlivosť, transparentnosť a demokratická účasť ([2]). Hospodárstvo umožňuje naplniť túto víziu blahobytu ([3]). V hospodárstve zameranom na dobré životné podmienky sa pokrok meria nielen tradičnými hospodárskymi ukazovateľmi, ako je HDP, ale aj ukazovateľmi, ktoré odrážajú kvalitu života, ako sú zdravotníctvo, vzdelávanie, kvalita životného prostredia a sociálne väzby. V rámci tohto holistického prístupu sa zdôrazňuje význam spravodlivého rozdelenia zdrojov a príležitostí so zabezpečením toho, aby všetky skupiny spoločnosti mohli využívať hospodársky prínos.

2.4. Ak má EÚ v nasledujúcom funkčnom období splniť svoje ciele v oblasti klímy a biodiverzity stanovené do roku 2030 a na ďalšie obdobie, je nevyhnutné transponovať príslušné právne predpisy a zintenzívniť prijímanie a rozvoj súčasných riešení vo všetkých členských štátoch a posilniť investície do výskumu, vývoja a inovácií s cieľom nájsť nové riešenia. EHSV sa domnieva, že Európska komisia a Európsky parlament počas nasledujúceho funkčného obdobia nesmú znížiť úroveň ambícií ani brzdiť vykonávanie súčasných cieľov. Skôr je potrebné urýchlene vytvoriť podmienky pre priaznivé investičné prostredie, zabezpečiť dostupnosť cenovo prijateľnej energie, ponúknuť nové technologické riešenia na dosiahnutie emisne neutrálneho hospodárstva, vykonať primerané posúdenia vplyvu a poskytovať dostatočnú technickú a finančnú podporu a záchranné siete pre členské štáty, podniky v dotknutých odvetviach, jednotlivcov a organizácie občianskej spoločnosti, ktoré budú musieť pravidlá uplatňovať.

2.5. Európska komisia vydala správu o strategickom výhľade za rok 2023 ([4]), v ktorej sa zameriava na začlenenie udržateľnosti a dobrých podmienok na život do otvorenej strategickej autonómie Európy a navrhuje desať opatrení na dosiahnutie tohto cieľa. Táto transformácia má zásadný význam pre dosiahnutie klimatickej neutrality a udržateľnosti EÚ a zabezpečenie dlhodobej konkurencieschopnosti a globálneho vedúceho postavenia v oblasti emisne neutrálneho hospodárstva. V správe sa uvádzajú kľúčové výzvy a navrhujú politické riešenia vrátane hospodárstva, v rámci ktorého sa uprednostňujú dobré životné podmienky, rieši problém nedostatku zručností pre udržateľnosť a zabezpečuje sa dostatočné financovanie transformácie.

2.6. Podľa prvého európskeho posúdenia klimatických rizík pre hospodárstvo, ktoré vykonala Európska environmentálna agentúra ([5]), sa náš kontinent otepľuje rýchlejšie ako ostatné regióny planéty a súčasné politiky sa nevykonávajú takým tempom, aby sa dosiahli ciele EÚ v oblasti klimatickej neutrality. Svetová banka poukazuje na to, že náklady v prípade klimaticky relevantnej nečinnosti výrazne prevyšujú náklady na klimatické opatrenia v Európe ([6]). Zároveň sa odhaduje, že viac ako 50 % celosvetového HDP závisí od prírody ([7]) a približne 40 % pracovných miest na svete priamo závisí od zdravých ekosystémov ([8]). Stále sa však vynakladajú miliardy na dotácie škodlivé pre životné prostredie, hoci už desaťročia sa diskutuje o ich znížení.

2.7. Podľa správy *Global Resources Outlook 2024* (Globálny výhľad v oblasti zdrojov na rok 2024) ([9]) by predpokladaný 60-percentný nárast využívania zdrojov do roku 2060 mohol zmariť úsilie o dosiahnutie nielen globálnych cieľov v oblasti klímy, biodiverzity a znečistenia, ale aj hospodárskej prosperity a dobrých životných podmienok ľudí. Jedinou reálnou možnosťou je, aby sa v rámci zlepšovania životných podmienok skoncovalo s naviazanosťou hospodárskeho rastu na emisie skleníkových plynov, využívanie zdrojov a zhoršovanie životného prostredia a aby sa podporovali prosperujúce hospodárstva a udržateľné podniky.

([2]) Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru na tému „Hospodárstvo pre spoločné blaho: udržateľný hospodársky model orientovaný na sociálnu súdržnosť“ (Ú. v. EÚ C 13, 15.1.2016, s. 26).

([3]) Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru – Udržateľné hospodárstvo, ktoré potrebujeme (Ú. v. EÚ C 106, 31.3.2020, s. 1), Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru – Opatrenia potrebné na dosiahnutie pokroku v politickom rámci EÚ pre spravodlivú transformáciu (Ú. v. EÚ C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: https://eur-lex.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj).

([4]) https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sk/ip_23_3623.

([5]) https://www.eea.europa.eu/publications/european-climate-risk-assessment.

([6]) https://www.worldbank.org/en/region/eca/brief/economics-for-disaster-prevention-preparedness-europe.

([7]) Study for a methodological framework and assessment of potential financial risks associated with biodiversity loss and ecosystem degradation, Európska komisia.

([8]) World Employment and Social Outlook 2018, MOP.

([9]) https://www.resourcepanel.org/reports/global-resources-outlook-2024.

2.8. Podľa Medzivládneho panela o zmene klímy (IPCC) môže zavedenie správnych politík, infraštruktúry a technológií, ktoré umožnia zmenu nášho životného štýlu a správania, viesť do roku 2050 k zníženiu emisií skleníkových plynov o 40 – 70 % ([10]). Spotrebiteľské rozhodnutia, najmä osôb s nižšími príjmami, sú však väčšinou ovplyvnené nízkymi cenami a jednoduchým prístupom, pretože udržateľné alternatívy sú buď nedostupné alebo cenovo neprijateľné. Platí to o rôznych tovaroch a službách vrátane dopravy, bývania, potravín a výrobkov. EHSV je presvedčený o tom, že je potrebné posilniť systémový prístup k udržateľnému správaniu, aby sa zabezpečilo, že udržateľný životný štýl bude najpohodlnejšou, najdostupnejšou a nákladovo najefektívnejšou možnosťou pre všetkých.

3. **Vízia sociálneho blahobytu**

3.1. Sociálny blahobyt by mal spočívať na troch pilieroch, ktorými sú sloboda, povinnosti a práva všetkých občanov. Spoločnosť by sa mala snažiť žiť v harmónii s prírodou a v rámci možností našej planéty bez toho, aby bola vystavená deprivácii. Jej základom a zdrojom by malo byť udržateľné hospodárstvo, ktorého ústredným pilierom sú dobré životné podmienky, ktoré rešpektuje našu klímu, prírodu a životné prostredie a zachováva a rozvíja príležitosti na to, aby budúce generácie mohli uspokojovať svoje potreby.

3.2. Rovnosť je základom sociálneho blahobytu a ľuďom je potrebné poskytnúť adekvátnu podporu na uspokojenie ich potrieb. Musia sa výrazne zmenšiť štrukturálne prekážky, pretože prispievajú k zväčšovaniu sociálnych nerovností. Zraniteľné skupiny, ako sú staršie osoby a osoby so zdravotným postihnutím, obyvatelia vidieckych a izolovaných oblastí a regiónov, ako aj mladí ľudia a ženy, ktoré v súčasnosti zaostávajú v oblasti práv a príjmov, budú počas prechodu na nový systém potrebovať prispôsobenú podporu.

3.3. Vlády by mali zaistiť bezpečnosť pre všetkých. Pocit bezpečia vo vlastnom prostredí je základným aspektom sociálneho a hospodárskeho blahobytu, keďže sociálna nestabilita spôsobuje hospodársku nestabilitu a naopak. Na zabezpečenie mieru a bezpečnosti pred vnútornými a vonkajšími hrozbami sú potrebné náležité opatrenia a investície do rôznych oblastí.

3.4. EHSV sa domnieva, že by sa mala zabezpečiť všeobecná dostupnosť cenovo prijateľného vzdelávania, zdravotnej starostlivosti, sociálneho zabezpečenia a bývania. Prístup k základným zdrojom, ako sú udržateľne vyrábané potraviny, čistá voda a energia, by sa mal zaistiť takým spôsobom, aby každý človek mohol žiť udržateľným životným štýlom. Spoločnosť by sa mala zúčastniť na prebiehajúcom dialógu s cieľom vymedziť pojmy „dostupnosť“ a „nevyhnutnosť“ a zabezpečiť, aby zodpovedali meniacim sa potrebám obyvateľstva.

4. **Koncepcia európskej zelenej a sociálnej dohody**

Hospodárske prostredie

4.1. V súčasnej Európskej zelenej dohode sa síce zdôrazňuje, že sa pri nej „na nikoho nezabudne“, no táto zásada by v nej mala byť dôslednejšie začlenená s cieľom lepšie riešiť sociálne a spoločenské aspekty zelenej transformácie a základné príčiny globálnych kríz. Je naliehavo potrebné obnoviť politickú, hospodársku a spoločenskú paradigmu tak, aby sa uprednostnili dobré životné podmienky ľudí a dobrý stav planéty, pričom jej cieľom by bolo podporiť udržateľnú hospodársku činnosť, výrobu a spotrebu. Ak chceme uľahčiť dosiahnutie dobrých životných podmienok a uľahčiť zelenú a spravodlivú transformáciu v súlade s cieľmi udržateľného rozvoja OSN, Parížskej dohody a plánu pre biodiverzitu, je potrebný zásadný prechod na hospodárstvo zamerané na dobré životné podmienky.

4.2. Zásadným krokom je reforma súčasného hospodárskeho modelu, ktorým by sa prekonal rast založený na HDP ([11]), a presadzovanie komplexného politického rámca podporujúceho udržateľné hospodárstvo zamerané na dobré životné podmienky spoločnosti, čo je cieľ zdôraznený v 8. environmentálnom akčnom programe ([12]). Tento cieľ podporili aj spoluzákonodarcovia, ktorí zdôrazňujú, že ľudia by do roku 2050 mali žiť spokojný život v rámci možností našej planéty, a to v hospodárstve zameranom na dobré životné podmienky, v ktorom sa neplytvá, rast je regeneratívny, klimatická neutralita je realitou a výrazne sa minimalizovali nerovnosti.

([10]) https://www.ipcc.ch/2022/04/04/ipcc-ar6-wgiii-pressrelease/.

([11]) Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru – Opatrenia nad rámec HDP v záujme úspešného oživenia a udržateľného a odolného hospodárstva EÚ (Ú. v. EÚ C 152, 6.4.2022, s. 7).

([12]) Rozhodnutie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2022/591 zo 6. apríla 2022 o všeobecnom environmentálnom akčnom programe Únie do roku 2030 (Ú. v. EÚ L 114, 12.4.2022, s. 22).

4.3. Podľa štúdie inštitútu *Institute for Climate Economics* ([13]) predstavuje deficit investícií do klimatických opatrení potrebných na dosiahnutie cieľov do roku 2030 sumu približne 406 miliárd EUR ročne (2,6 % HDP EÚ). Ťažké bude dosiahnuť aj rozpočtové ciele v oblasti boja proti strate biodiverzity na roky 2026 – 2027 vo výške 10 % ([14]). Preto bude veľmi dôležité mobilizovať viac verejných a súkromných finančných prostriedkov na investície do ekologických opatrení a v krátkodobom horizonte zmeniť účel niektorých dostupných zdrojov a dotácií účinným spôsobom.

4.4. EHSV žiada, aby EÚ a členské štáty vyvinuli väčšie úsilie na zvýšenie rozpočtov prostredníctvom rôznych mechanizmov, ktoré by mohli zahŕňať boj proti daňovým únikom, zlepšenie výberu daní, okamžité zastavenie terajších a zabránenie používaniu nových dotácií škodlivých pre životné prostredie, reformu existujúcich dotácií, zvyšovanie daní z fosílnych palív a posilnenie udržateľnej hospodárskej činnosti, ktorá vytvára zdroje. EHSV navrhuje podporovať vyššie dane pre jedno percento obyvateľstva, ktoré vlastní takmer polovicu celosvetového bohatstva, a príjmy z nich použiť na financovanie transformácie.

4.5. Ak sa má dosiahnuť hospodárstvo zamerané na dobré životné podmienky, musia sa zaručiť verejné rozpočty na investície a reformy v kľúčových oblastiach politiky súvisiacich so zelenou a spravodlivou transformáciou, ako je vzdelávanie, sociálna ochrana a zdravotná starostlivosť. Musí sa zabrániť zavádzaniu úsporných opatrení ako to bolo počas predchádzajúcej hospodárskej krízy. Preto je nevyhnutné zabezpečiť vykonávanie spoľahlivej verejnej investičnej stratégie na dosiahnutie prístupu s vyváženosťou medzi vyššími verejnými investíciami a fiškálnou udržateľnosťou.

4.6. EÚ by mala lepšie informovať o finančných prostriedkoch, ktoré sú v súčasnosti k dispozícii, a zjednodušiť postupy, ktorými môžu podniky získať tieto prostriedky.

4.7. V súčasnosti neexistujú dôkazy o výraznom úplnom oddelení na celosvetovej úrovni, preto je nevyhnutné nájsť a rozvinúť riešenia, ktoré pomôžu znížiť spotrebu zdrojov a dematerializovať naše hospodárstvo celosvetovo. To sa musí realizovať nestranne, pričom sa musí poskytnúť priestor pre spravodlivý rozvoj, najmä v krajinách s nízkymi príjmami. Na dôkladné pochopenie spotreby materiálov v rôznych krajinách by sa mal použiť prístup založený na surovinovej stope, ako to požaduje Európsky parlament a niekoľko členských štátov, ktoré už majú národné ciele zmenšovania materiálovej stopy. EHSV podporuje výzvu Rady na stanovenie dlhodobého cieľa EÚ v oblasti udržateľného využívania zdrojov a používanie zeleného verejného obstarávania uvedenú v záveroch Rady o 8. environmentálnom akčnom programe ([15]).

4.8. Podniky, od veľkých spoločností až po mikropodniky, malé a stredné podniky, družstvá a subjekty sociálneho hospodárstva, zohrávajú dôležitú úlohu pri zelenej transformácii, keďže prechádzajú transformáciou vo svojich vlastných prevádzkach a zároveň prispievajú k transformácii iných aktérov poskytovaním riešení pre oblasť klímy a životného prostredia. Zároveň zohrávajú ústrednú úlohu v hospodárstve zameranom na dobré životné podmienky tým, že vytvárajú zdroje a poskytujú ľuďom udržateľné pracovné miesta, tovar a služby.

4.9. Ak majú podniky zohrávať svoju úlohu v prechode na udržateľnosť a hospodárstvo zamerané na dobré životné podmienky, musia mať vytvorené rovnaké podmienky, aby sa zabránilo nekalej hospodárskej súťaži. Preto všetok dovážaný tovar musí podliehať rovnakým normám ako tovar vyrobený v Európe. Musí sa vytvoriť podnikateľské prostredie, ktoré podporuje inovácie, investície a obchod a uľahčuje transformáciu. Potrebné sú podmienky na riadenie prechodu, ktoré budú priaznivé pre všetky podniky, a zároveň treba zohľadniť skutočnosť, že podmienky a potreby sa líšia v závislosti od odvetvia a veľkosti podniku. Zásadný význam má zmenšenie byrokracie a urýchlenie povoľovacích postupov.

4.10. Mali by sa vymieňať najlepšie postupy týkajúce sa praktických opatrení prijatých európskymi mestami. Napríklad by sa malo obmedziť propagovanie fosílnych palív a materiálovo náročných výrobkov a služieb s vyššími emisiami uhlíka, a to najmä vo verejných a online priestoroch, aby sa zabránilo nadmernej spotrebe, pričom by sa malo vychádzať z iniciatív miest Grenoble a Amsterdam, v ktorých sa reklama na leteckú dopravu, letiská, športovo-úžitkové vozidlá, výletné plavby a podniky vyrábajúce fosílne palivá nemôže umiestňovať v priestoroch vo vlastníctve mestského zastupiteľstva.

([13]) https://www.i4ce.org/en/publication/european-climate-investment-deficit-report-investment-pathway-europe-future/.
([14]) Uplatňovanie hľadiska biodiverzity, Európska komisia.
([15]) https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11326-2024-INIT/sk/pdf.

4.11. Na podporu inkluzívnejšej zamestnanosti by sa malo presadzovať vytváranie diverzifikovaných podnikov a obchodných modelov vrátane sociálnych, obehových a solidárnych systémov, ako je správcovské vlastníctvo, družstvá a podnikanie žien a mladých ľudí. Sociálne hospodárstvo a hospodárstvo spoločného využívania zdrojov by mali zohrávať významnejšiu úlohu a mali by poskytovať dôstojné pracovné miesta, kvalitnú odbornú prípravu a možnosti vzdelávania, ktoré budú ekologické a budú prinášať uspokojenie. Na to, aby sa umožnili dobré životné podmienky, zlepšila produktivita a podporila rovnováha medzi pracovným a súkromným životom sa pracovné podmienky musia prispôsobiť rovnováhe medzi životnou situáciou jednotlivca a potrebami konkrétneho podniku vrátane takých opatrení, ako je skrátenie pracovného času, ak je to možné.

Vzdelávanie a posilnenie postavenia

4.12. Vzdelávaním sa musí posilniť občianske povedomie ľudí a podporiť osvojovanie zdravého a udržateľného životného štýlu. Zníženie individuálnej spotreby bez deprivácie je možné dosiahnuť vďaka mnohým aspektom obehového hospodárstva, ako je opätovné použitie, zmena účelu, oprava a spoločné využívanie výrobkov. Celosvetové hospodárstvo je však obehové len na úrovni 7,2 %, čo znamená, že viac ako 90 % materiálov sa vyhodí, stratí alebo sa nedá opätovne použiť ([16]). Vďaka mladším generáciám sa tieto riešenia do veľkej miery presadzujú v spoločnosti ako trend, avšak na úplný prechod na obehové hospodárstvo sú potrebné medzigeneračné riešenia.

4.13. Vzdelávanie na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni o demokracii a verejných inštitúciách sa musí zlepšiť a stať sa povinným, aby sa zabezpečilo, že všetci žiaci a študenti budú mať vedomosti na to, aby pochopili, čo je demokratický systém, ako sa prijímajú rozhodnutia v Európe, aké sú obmedzenia a súvisiace výzvy a ako sa stať aktívnym občanom. Inštitúcie EÚ by zároveň mali zintenzívniť svoje úsilie o zabezpečenie jednoduchej, hmatateľnej a dostupnej komunikácie o úlohe EÚ pre občanov, najmä na miestnej úrovni.

4.14. V súčasnosti rastie dopyt po zručnostiach dôležitých pre udržateľnú budúcnosť a pracovníkoch s potrebnými technickými a spoločenskými zručnosťami, ktoré sú dôležité pre konkurencieschopnosť EÚ. EHSV vyzýva EÚ, členské štáty a podniky, aby investovali do odbornej prípravy, rekvalifikácie a zvyšovania úrovne zručností.

Zapojenie občianskej spoločnosti

4.15. Ľudia by sa mali byť motivovaní, aby sa mobilizovali a organizovali za spoločný cieľ pomocou mechanizmov, ako je európska iniciatíva občanov. EHSV sa domnieva, že zmiernenie požiadaviek pre európske iniciatívy občanov a zmysluplná reakcia Európskej komisie povedie k tomu, že sa budú organizovať častejšie.

4.16. Demokracie musia zaručiť lepšie zastúpenie a začleňovanie vrátane väčšieho zapojenia občianskej spoločnosti a riadenia zdola nahor. Mechanizmy, ako sú zhromaždenia občanov, sú dôležitou súčasťou participatívnych rozhodovacích procesov a vlády by mali podporovať rozmanitejšie zastúpenie občanov pri tvorbe politík a aktívnejšie a zmysluplnejšie zapojenie organizovanej občianskej spoločnosti. Malo by to umožniť väčšiu účasť všetkých občanov, miestnych komunít a odvetví spoločnosti na demokratickom procese a ich vplyv. Keďže nerovnosť narúša dôveru v politikov a politický systém, musíme investovať do ľudí, aby sme naše demokracie ochránili.

([16]) https://www.circularity-gap.world/2023#:~:text=The%20global%20economy%20is%20now%20only%207.2%25%20circular&text=This%20means%20that%20more%20than,such%20as%20buildings%20and%20machinery.

4.17. Sociálny dialóg zohráva kľúčovú úlohu v priemysle a ďalších odvetviach, ktoré sa budú musieť zmenšiť, aby sa zabezpečilo, že pracovníci, ktorí stratia prácu, si budú môcť zvoliť dôstojné a vyhovujúce alternatívy. Možno to dosiahnuť urýchleným prijatím politického rámca pre spravodlivú transformáciu, ako sa požaduje v stanovisku EHSV na tému *Opatrenia potrebné na dosiahnutie pokroku v politickom rámci EÚ pre spravodlivú transformáciu* ([17]). EÚ a členské štáty by mali monitorovať a posilniť uplatňovanie základných práv pracovníkov organizovať odborové zväzy a vstupovať do nich bez obáv z odvetných opatrení a kolektívne vyjednávať v novovzniknutých ekologických odvetviach hospodárstva a mimo nich. EHSV v tejto súvislosti zdôrazňuje ustanovenia o monitorovaní vykonávania odporúčania Rady týkajúce sa posilnenia sociálneho dialógu v Európskej únii ([18]) a poukazuje na to, že členským štátom sa odporúča, aby do 18 mesiacov od uverejnenia odporúčania predložili zoznam opatrení na jeho vykonávanie vypracovaných v konzultácii so sociálnymi partnermi. Pri vypracúvaní týchto ukazovateľov na monitorovanie vykonávania by mali významnú úlohu zohrávať sociálni partneri ([19]).

4.18. EÚ by mala poskytnúť zdroje vrátane základného financovania občianskej účasti pôsobiacej zdola nahor zameranej na spravodlivú transformáciu. Okrem toho by v rôznych kontextoch a na rôznych úrovniach mala podporovať rôzne formy deliberatívnej demokracie, aby sa umožnila sociálna inovácia. Patria medzi ne iniciatívy vedené komunitami, mestá v procese transformácie, participatívne rozpočtovanie, zhromaždenia občanov, mládežnícke energetické rady, strategické plánovanie zamerané na inkluzívnosť miest, viac konzultácií s občanmi o stanovovaní prioritných opatrení, komunitné záhrady, energetické komunity a družstvá. Osobitná pozornosť by sa mala venovať rozmanitosti a inkluzívnosti s cieľom zapojiť mladých ľudí, migrantov a osoby so zdravotným postihnutím, ako aj spôsobu začleňovania rodového rozmeru do týchto iniciatív.

4.19. Účinná a inkluzívna konzultácia s ľuďmi a zainteresovanými stranami sa musí stať záväznou požiadavkou. Stimuly a normy pre zmysluplnú a včasnú účasť na miestnej úrovni by mali byť zahrnuté do príslušných právnych predpisov EÚ.

Úvahy pre budúce generácie

4.20. S cieľom zabezpečiť medzigeneračnú spravodlivosť sa v rámci európskej zelenej a sociálnej dohody musia do všetkých politík zakotviť práva mladých ľudí a budúcich generácií. EHSV už podporil mládežnícky test EÚ a je prvým orgánom EÚ, ktorý overuje jeho uplatňovanie pri príprave svojich stanovísk. Taktiež spolupracoval s viacerými mládežníckymi organizáciami a zaviedol rôzne mechanizmy, ako sú okrúhle stoly mládeže o klíme a udržateľnosti ([20]). Mladí ľudia ako prví vyzývali na prijatie Európskej zelenej dohody a aj v rámci európskej zelenej a sociálnej dohody by mali zohrávať kľúčovú úlohu a mali by byť zmysluplne zapojení.

4.21. Vzhľadom na súčasnú demografickú situáciu spôsobenú starnutím obyvateľstva EÚ a neplatenými opatrovateľskými povinnosťami, ktoré väčšinou vykonávajú ženy, budú potrebné cenovo dostupnejšie a kvalitnejšie opatrovateľské služby. Musí sa riešiť problém nedostatku finančných prostriedkov a služieb a politikami sa musí zabezpečiť udržateľnosť bez toho, aby sa budúce generácie zaťažovali neudržateľným dlhom.

4.22. Zásada medzigeneračnej spravodlivosti by mala byť pri tvorbe politík ústredným prvkom, aby sa zabezpečilo, že bremeno zmiernenia akejkoľvek hrozby alebo prispôsobenia akýmkoľvek nevyhnutným tlakom sa jednostranne neprenesie na budúce generácie. Do usmernení o lepšej právnej regulácii by sa preto malo zahrnúť posúdenie vplyvu z hľadiska budúcich generácií. Transformačné politiky musia slúžiť dlhodobým záujmom európskych občanov vrátane budúcich generácií a malo by sa zabrániť vytváraniu škodlivých závislostí pre tieto generácie.

([17]) Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru – Opatrenia potrebné na dosiahnutie pokroku v politickom rámci EÚ pre spravodlivú transformáciu (Ú. v. EÚ C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2023/1389/oj).

([18]) Odporúčanie Rady z 12. júna 2023, týkajúce sa posilnenia sociálneho dialógu v Európskej únii (Ú. v. EÚ C, C/2023/1389, 6.12.2023, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2023/1389/oj).

([19]) Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru – Návrh na odporúčanie Rady týkajúce sa posilnenia sociálneho dialógu v Európskej únii [COM(2023) 38 final – 2023/0012 (NLE)] – Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov – Posilnenie sociálneho dialógu v Európskej únii: využitie jeho plného potenciálu na riadenie spravodlivej transformácie [COM(2023) 40 final] (Ú. v. EÚ C 228, 29.6.2023, s. 87).

([20]) https://www.eesc.europa.eu/sk/initiatives/okruhle-stoly-mladeze-o-klime-udrzatelnosti.

4.23. S cieľom zabezpečiť úzku spoluprácu medzi inštitúciami EÚ by EHSV, Európsky parlament, Rada EÚ a Európska komisia mali vypracovať medziinštitucionálne vyhlásenie s cieľom poskytnúť jasný rámec, ktorý zaručí ochranu a presadzovanie záujmov a práv budúcich generácií, pričom tieto inštitúcie sa v ňom zároveň zaviažu, že do právnych rámcov a politík začlenia záruky pre budúce generácie.

4.24. V budúcej Európskej komisii by mal byť vymenovaný komisár pre budúce generácie s prierezovým portfóliom s cieľom prispieť ku všetkým legislatívnym procesom a zabezpečiť, aby nové aj súčasné politiky mali pozitívny vplyv na budúce generácie. Malo by sa pritom vychádzať z úspešných príkladov podobných orgánov na celom svete. Takýmto príkladom je komisár pre budúce generácie vo Walese.

V Bruseli 19. septembra 2024

Predseda
Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru
Oliver RÖPKE